KOMPARÁCIA ZMIEN KRAJINY OBCÍ RADOBICA, VEĽKÉ POLE A PÍLA V ROKOCH 1780 – 2007

Lucia Šolcová

Abstract

The paper discusses about landscape changes of Novobanská štálová area. The article was to point out major changes in the territory of changes in the areas of landscape elements. Also as change of „štále“ function from residential function to the recreational function. We evaluate the landscape changes of country with dispersed type of settlements for 227 years. Used maps from the time of the 1st military mapping to the latest ortophoto images were compared to research in the field.

Keywords: landscape changes, landscape stability, dispersed settlement

Úvod

Záujmové územie zaberá územie troch obcí nachádzajúcich sa v južnej časti pohoria Vtáčnik. Ide o obec Radobica v okrese Žarnovica, obec Veľké Pole a Píla v okrese Prievidza patriacich do jednej z piatich oblastí s rozptýleným typom osídlenia Slovenska. Porovnanie zmien v takomto špecifickom type osídlenia je zaujímavé z hľadiska ďalšieho predpokladu vývoja územia.

Sledované obdobie 1780-2007 je síce dlhý časový horizont (227 rokov), kedy bola krajina využívaná, ale aj napriek tomu môžeme hovoriť o študovanom území ako o stabilnej krajine. To potvrdzuje fakt, že viac ako polovica rozlohy študovaného územia 58,6 % (4272,6 ha) v priebehu celého obdobia nezmenila svoje využívanie (tab. č.1).

Tab. č. 1: Plošné vyjadrenie zmien využívania krajiny obcí v rokoch 1780-1844-1956-1992-2007

Table 1: Area of land use changes in expression of the municipalities in the period 1780-1844-1956-1992-2007

Časové horizonty	zmenené		nezmenené	
	ha	%	ha	%
1780 -1844	4405,6	60,5	2880,4	39,5
1844 -1956	2699,3	37,1	4586,7	62,9
1956 -1992	1322,0	18,2	5964,0	81,8
1992 -2007	298,8	4,1	6987,2	95,9
1780 -2007	3013,4	41,4	4272,6	58,6

Autor: Šolcová, 2007

Najstabilnejšia je skupina prvkov lesnej a nelesnej vegetácie, ktorá ostala nezmenená na ploche 2907 ha (39,9 %). Počas sledovaného obdobia možno v obciach pozorovať nárast skupín prvkov lesnej a nelesnej vegetácie, trvalých trávnych porastov a ich stagnáciu po roku 1992 a celkový pokles skupiny prvkov poľnohospodárskych kultúr od roku 1780 (graf č.1).

Graf č. 1: Vývoj vybraných skupín krajinných prvkov za obdobie 227 rokov

Graph 1: Development of selected groups of landscape elements for the period 227 years

Autor: Šolcová, 2007

1 - skupina prvkov lesnej a nelesnej vegetácie, 2 - skupina prvkov trvalých trávnych porastov, 3 - skupina prvkov poľnohospodárskych kultúr, 6 - skupina sídelných prvkov a rekreačných priestorov

Radobica

Na základe hodnotenia zmenených a nezmenených plôch môžeme Radobicu považovať za krajinu stabilnú (tab. č. 2), pretože až 86,3 % (987,8 ha) plochy nezmenilo počas sledovaného obdobia svoju funkciu. Skupina lesnej a nelesnej drevinovej vegetácie sa nezmenila na 597,8 ha (52,2 %). Skupina prvkov trvalo trávnych porastov zostala nezmenená na 237,3 ha (20,7 %). Na relatívne veľkej ploche sa zachovala skupina poľnohospodárskych kultúr (205,8 ha) s podielom 18,0 % z rozlohy obce. Skupina sídelných prvkov a rekreačných priestorov sa nezmenila na 24,0 ha (1,1 %), pričom ako najstabilnejšie sa javí centrum obce a dve väčšie časti obce s rozptýlenou zástavbou Cerová a Banské. Svoju funkciu za

sledované obdobie zmenila iba malá časť územia (13,7 % - 157,2 ha). Podstatné zmeny nastali medzi skupinou prvkov poľnohospodárskych kultúr a skupinou trvalo trávnych porastov.

Tab. č. 2: Plošné vyjadrenie zmien využitia krajiny v obci Radobica v období 1780-1844-1956-1992-2007

Table 2: Area of land use expression changes in the village Radobica in the period 1780-1844-1956-1992-2007

časové horizonty	zmenené		nezmenené	
	ha	%	ha	%
1780-1844	406,8	35,5	738,2	64,5
1844-1956	394,3	34,4	750,7	65,6
1956-1992	180,5	15,8	964,5	84,2
1992-2007	77,5	6,8	1067,5	93,2
1780-2007	157,2	13,7	987,8	86,3

Autor: Šolcová, 2007

Píla

V Píle ostalo za sledované obdobie nezmenených 1180,2 ha (45,8 %) (tab. č. 3). Z tejto hodnoty najvyšší podiel predstavujú opäť lesné plochy 923,9 ha (35,8 %). Rozloha skupiny prvkov trvalo trávnych porastov ostala nezmenená – 730,9 ha (28,3 %), kde sledujeme postupnú zmenu na trvalo trávne porasty s drevinami čiže sukcesiu. Skupina poľnohospodárskych kultúr ostala nezmenená na 194,5 ha (7,5 %). Sledujeme zmenu ornej pôdy na trvalo trávne porasty. Skupina sídelných prvkov a rekreačných priestorov ostala nezmenená na ploche 27,7 ha (1,1 %). Podstatná časť obyvateľov je sústredená pri hlavnej komunikácii a v centre obce (Šolcová, 2009).

Tab. č. 3: Plošné vyjadrenie zmien využitia krajiny v obci Píla v období 1780-1844-1956-1992-2007

Table 3: Area of land use expression changes in the village Píla in the period 1780-1844-1956-1992-2007

časové horizonty	zmenené		nezmenené	
	ha	%	ha	%
1780-1844	406,8	35,5	738,2	64,5
1844-1956	394,3	34,4	750,7	65,6
1956-1992	180,5	15,8	964,5	84,2
1992-2007	77,5	6,8	1067,5	93,2
1780-2007	157,2	13,7	987,8	86,3

Autor: Šolcová, 2007

Veľké Pole

V obci sa počas vymedzených časových horizontov nezmenilo 52,4 % územia t.z. 1864,7 ha. Skupina prvkov lesnej a nelesnej vegetácie sa opäť javí ako najstabilnejšia, ktorá sa zachovala na 1385,3 ha, čo predstavuje 38,9 % územia. Skupina prvkov trvalo trávnych porastov zostala zachovaná na 1016,7 ha, čo predstavuje 28,5 % z celkovej rozlohy územia. Sú to plochy využívané ako pasienky a lúčne porasty. Na väčšej ploche s podielom 6,7 % (237,7 ha) sa stabilne zachovala skupina prvkov poľnohospodárskych kultúr. Skupina sídelných prvkov a rekreačných priestorov zostala nezmenená iba na 52,4 ha (1,7 %). Svoju funkciu zmenila menej ako polovica územia (47,6 %) na ploche 1697,3 ha (tab. č. 4). Markantné zmeny nastali medzi skupinou lesnej a nelesnej vegetácie a trvalo trávnych porastov a medzi skupinou trvalo trávnych porastov a skupinou poľnohospodárskych kultúr. Sledovaniu zmien krajiny v Novobanskej štálovej oblasti, kam patria aj študované obce sa venovali Petrovič (2005), Šolcová (2008, 2009a, 2009b).

Tab. č. 4: Plošné vyjadrenie zmien využitia krajiny v obci Veľké Pole v období 1780-1844-1956-1992-2007

Table 4: Area of land use expression changes in the village Veľké Pole in the period 1780-1844-1956-1992-2007

časové horizonty	zmenené		nezmenené	
	ha	%	ha	%
1780-1844	2209,2	62,1	1352,8	37,9
1844-1956	1510,6	42,4	2051,4	57,6
1956-1992	712,1	20,0	2849,9	80,0
1992-2007	155,6	4,4	3406,4	95,6
1780-2007	1697,3	47,6	1864,7	52,4

Autor: Šolcová, 2007

Záver

Celkovo za celé obdobie môžeme sledovať stabilizáciu skupín krajinných prvkov, mierny nárast rozlohy lesných komplexov a trvalo trávnych porastov. Za celé sledované obdobie sa ako najstabilnejšia javila skupina lesnej a nelesnej drevinovej vegetácie. Počas 227 rokov nezmenilo využívanie 59% územia. Využívaním krajiny s rozptýleným typom osídlenia sa venoval Petrovič (2005). V obciach sú dobré predpoklady pre rozvoj agroturistiky a cestovného ruchu z dôvodu vysokej atraktivity územia.

Literatúra

- Boltížiar, M., Petrovič, F., 2005.** Zmeny využívania krajiny v oblasti vodárenskej nádrže Starina. In *Životné prostredie*, roč. 39, č. 2, Bratislava : Ústav krajinnnej ekológie SAV, 2005 s. 104-107.
- Petrovič, F. 2005.** Vývoj krajiny v oblasti štálového osídlenia Pohronskeho Inovca a Tribeča. Bratislava : ÚKE, SAV, 2005. 209 s. ISBN 80-969272-3-X.
- Pucherová, Z. a i. 2007.** Druhotná krajinná štruktúra (Metodická príručka k mapovaniu). Nitra : UKF FPV, 2007. 124 s. ISBN 978-80-8094-191-8
- Rampašeková, Z. 2008.** Vizualizácia pôdneho profilu prostredníctvom informačných technológií. In *Mladí vedci* 2008. Nitra : FPV UKF, 2008, s. 474-483. ISBN 978-80-8094-285-4.
- Šolcová, L. 2008.** Vývoj krajiny v oblasti štálového osídlenia južnej časti Vtáčnika a severnej časti Tribeča. Dizertačná práca, Nitra : FPV UKF, 172 s.
- Šolcová, L. 2009a.** Hodnotenie súčasnej krajinnnej štruktúry obce Píla. In: *Problémy ochrany a využívania krajiny – Teórie, metódy a aplikácie: zborník vedeckých prác*. Nitra : Združenie BIOSFÉRA, 2009. s. 335-338 ISBN 978-80-968030-9-5
- Šolcová, L. 2009b.** Súčasná krajinná štruktúra disperzného osídlenia (na príklade Veľkého Poľa). In *Geografické informácie*, č. 1, roč. 12, UKF. Prírodovedec č. 369, 2009. s. 217-221 ISSN 1337-9453

COMPARISON OF THE LANDSCAPE CHANGES IN RADOBICA, VEĽKÉ POLE AND PÍLA DURING 1780 – 2007

Summary

Novobanská štálová area is origin historical landscape structure, which has retained its natural landscape character. We observed landscape changes over 227 years. Most intensively using of studied area was during the period 1780-1844, when the changed area was as 4405,6 ha (60.5%). Surface features of forest and non-forest vegetation as well as permanent grassland recorded best seen changes. The area has gone several major changes during the long period of time, even for is a stable country. Throughout the period has not changed more than half of its land area.

In the past, most populated part of the territory was on „štále“, now is concentrated on the main communications centers and municipalities except Píla. The primary function of living is now replacing secondary - recreation. We remark the trend of „chalupárstvo“, that is mainly inhabited cottages to permanent outside of the village center. In the future, management should focus on conserve this type of country, because it is interesting territory without strong human impact as much as in other areas.

RNDr. Lucia Šolcová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E – mail: lsolcova@ukf.sk

Recenzoval: doc. PhDr. RNDr. Martin Boltížiar, PhD.